

Okruhy otázek k SZZ oboru – navazující magisterské učitelství pro 2. stupeň základních škol - všeobecný základ

Obecné podmínky

1. Studijním plánem stanovené předměty z pedagogiky a psychologie jsou ukončeny **státní zkouškou**. Tuto část státní zkoušky mohou studenti složit nejdříve po pedagogické praxi. Podmínkou je, že student vykonal všechny zkoušky a zápočty z pedagogiky a psychologie (bližší informace ve Studijním a zkušebním řádu UHK a v příslušné směrnici).
2. Státní zkouška z pedagogiky a psychologie (dále jen SZPgPs) ověřuje obecně **teoretickou a aplikační připravenost** studenta ve vybraných pedagogicko-psychologických tématech, která jsou významná pro výkon učitelského povolání. Předpokládá se také základní orientace v současném českém školství.
3. Studentovi bude při SZPgPs **zadáno** (losováním nebo určením) **jedno téma z pedagogických a jedno z psychologických věd**.
4. Součástí zkoušky z pedagogiky je **znalost odborných pojmů a termínů** (a jejich vztahu k dílčím tématům). V průběhu státní zkoušky by měl student mimo znalostí prokázat schopnost **interpretovat názory a postoje pedagogických a psychologických autorit**, a vycházet ze **seznamu prostudované literatury**, který je povinen předložit komisi jako důkaz své odborné přípravy na examinační.
5. Student je také povinen **předložit portfolio** z průběhu dosavadních studií se zaměřením na vzdělávání a učitelství. Podle své volby komisi seznámí se stručným konceptem **přípravy na vyučování** podle své aprobace, prokazuje odpovídající psychodidaktickou znalost a kompetenci nebo s písemným zpracováním **řešení pedagogické situace**. (Obojí komentuje s oporou o teoretické a aplikační pohledy z dosavadních studií se zaměřením na vzdělávání a učitelství a pedagogické praxe.) **Pokud student nepředloží portfolio komisi pro státní závěrečné zkoušky, státní zkouška nemůže proběhnout a má související důsledky**.
6. Student je hodnocen z obou částí (pedagogika a psychologie) **jednou výslednou známkou**, kterou zkušební komise sdělí a stručně zdůvodní.
7. Státní závěrečná zkouška patří k mimořádným událostem v životě studenta i examinatorů. Proto se očekává, že její účastníci si budou této okolnosti vědomi a tomu přizpůsobí oblečení, vystupování i vzájemnou komunikaci.

Okruhy z pedagogiky

1. Kurikulární dokumenty a jejich využití v práci učitele. Rámcové vzdělávací programy pro základní vzdělávání, gymnaziální vzdělávání. Klíčové kompetence, vzdělávací oblasti, průřezová témata.
2. Průřezová témata z rámcových vzdělávacích programů. Didaktické ukázky práce s průřezovými tématy. Školní vzdělávací programy, struktura, příklady, vlastní hodnocení, využití v praxi.
3. Interkulturní vzdělávání a multikulturní výchova. Koncept minority/majority, kultura, etnicita a sebepojetí. Způsoby adaptace, akulturace, adaptační stres, xenofobie, rasismus, integrace a inkluze, segregace. Etnicita, gender a náboženství ve vzdělávání. Vymezení pojmů kultura a subkultura. Subkultury v ČR.
4. Interkulturní vzdělávání a multikulturní výchova: předsudky, stereotypy a sociální distance *jako edukační témata*. Interkulturní komunikace, interkulturní kompetence, interkulturní senzitivita.
5. Příprava učitele na výuku. Průběh výuky. Plánování výuky s vazbou na vzdělávací cíle (kognitivní, afektivní, konativní). Zásady pro formulaci cílů. Didaktické přístupy (např. induktivní, deduktivní, sociální, transmisivistický, konstruktivistický). Příklady metod a forem výuky.
6. Příprava učitele na výuku, plánování výuky se zaměřením na hodnocení ve výuce. Hodnocení pro učení, formativní hodnocení ve výuce, vrstevnické hodnocení, sebehodnocení žáka ve výuce. Zpětná vazba ve výuce, práce s chybou. Příklady, ukázky.
7. Interakce a spolupráce školy a rodiny v edukačním procesu. Principy a postupy komunikace s rodiči žáků. Vztah učitel – rodič.
8. Individualizace ve výuce a práce se třídou. Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami v pedagogické praxi, systém vzdělávání v ČR, inkluzivní vzdělávání. Vytváření pravidel třídy.
9. Hodnotová výchova a výchova charakteru, jejich role ve výchovně-vzdělávacím procesu. Problematika učitelnosti hodnot, otázka hodnotové neutrality pedagoga a školy.
10. Systém současného školního poradenství a prevence. Role výchovného poradce, školního metodika prevence a role třídního učitele. Třídnické hodiny - techniky a strategie práce se třídou.
11. Pedagogicko-psychologická diagnostika žáků. Metody a postupy pedagogicko-psychologické diagnostiky. Diagnostika školní třídy.
12. Sociálně-patologické jevy na ZŠ a prevence. Poruchy chování, preventivní opatření, intervence. Metody, možnosti a meze převýchovy.
13. Učitel jako rolový model, učitel – žák. Přístup tahem, přístup tlakem. Práce s rušivým chováním, s konfliktem a konfliktogenní situací, s agresí. Nedirektivní komunikační techniky, aktivní naslouchání, Já sdělení.
14. Profese učitele. Vývojové fáze v profesní dráze učitele. Vzdělávání učitele, další vzdělávání pedagogických pracovníků. Kolegiální podpora, supervize, intervize a mentoring. Kompetence učitele. Autodiagnostika učitele, metody a postupy.
15. Etika pedagogické profese, učitelská dilemata, zvládání výuky kontroverzních témat.

Okruhy z psychologie

1. Školní úspěch a neúspěch. Učitelské stereotypy a žákovská pojetí školního neúspěchu.
2. Učení z pohledu vybraných teoretických perspektiv. Učení, jeho předpoklady, procesy a výsledky.
3. Individualita a učení. Učební a kognitivní styly, učební orientace, přístupy k učení.
4. Znalosti a jejich struktura. Typy znalostí. Učení a porozumění ve školní praxi.
5. Učení a motivace. Cílová orientace žáků, motivace výkonu, atribuce, naučená bezmocnost. Self-efficacy.
6. Autoregulované učení. Typy řízení. Předpoklady žákovské autoregulace.
7. Školní hodnocení. Hodnocení a norma. Formativní a sumativní hodnocení a jejich úloha. Popisná a posuzující zpětná vazba a učení.
8. Významné proměnné studijního prostředí ve vztahu k učení (interakce učitel – žák, charakter úlohy, atmosféra školní třídy, podpora zájmů žáků, náročnost cílů, vyučovací prostředky, metody a formy). Příklady ze školní praxe.
9. Psychologie vedení žáků a školní třídy, vedení sociální skupiny, formativní vliv vrstevnické skupiny. Klima třídy a školy. Zjišťování a měření klimatu třídy, možnosti ovlivnění.
10. Postoje - struktura a formování. Teorie postojové změny. Předsudky a stereotypy. Aplikace do školní praxe.
11. Psychologie morálky. Piagetova a Kohlbergova teorie morálního vývoje. Normy - jejich vznik, typy a působení. Proces interiorizace norem. Konformita. Prosociální chování. Aplikace do školní praxe.
12. Psychologie rodiny. Vývojové trendy současné rodiny a jejich dopad na dítě. Současné typy rodiny, funkce rodiny, styly výchovy, výchovné přístupy v současné rodině,
13. Psychické poruchy v dětství a dospívání. Úzkost a neurózy. Deprese. Poruchy příjmu potravy, závislosti, deprivace.
14. Poruchy psychického vývoje. SPU, ADD, ADHD, PAS. Utváření osobnosti v náročných životních situacích, zdroje zátěže u dospívajících a její zvládnání.
15. Syndrom vyhoření v profesi pedagoga a možnosti prevence. Práce pedagoga s vlastními hranicemi. Možnosti sebedopory a zdroje vnější podpory učitele.

Literatura z pedagogiky

- ALLPORT, G. W. *O povaze předsudků*. Praha: Prostor, 2004.
- BENDL, S. *Ukázněná třída, aneb, Kázeňské minimum pro učitele*. Praha: Triton, 2005.
- BERTRAND, Y. *Soudobé teorie vzdělávání*. Praha: Portál, 1998.
- BITTNEROVÁ, D. a M. MORAVCOVÁ. *Kdo jsem a kam patřím?: identita národnostních menšin a etnických komunit na území České republiky*. Praha: Sofis, 2005.
- CULLEY, S. a T. BOND. *Integrativní přístup v poradenství a psychoterapii: dovednosti a strategie pro zvyšování kompetence v pomáhajících profesích*. Praha: Portál, 2008.
- DOLEŽALOVÁ, J. *Vzdělávání - výuka – cíle - obsah výuky*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2004.
- DOLEŽALOVÁ, J. *Funkční gramotnost*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2005.
- ERIKSEN, T. H. *Etnicita a nacionalismus: antropologické perspektivy*. Praha: Sociologické nakl. SLON, 2012.
- GILLERNOVÁ, I. L. KREJČOVÁ a kol. *Sociální dovednosti ve škole*. Praha: Grada, 2012
- GORDON, T. *Škola bez poražených: praktická příručka efektivní komunikace mezi učitelem a žákem*. Praha: Malvern, 2015.
- HÁBL, J. *Na charakteru záleží. Problém učitelství dobře*. Červený Kostelec: Nakl. Pavel Mervart, 2020.
- HENDRICK, C. MACPHERSON, R. *Co funguje ve třídě. Most mezi výzkumem a praxí*. Praha: Edukační laboratoř, 2019.
- HRABAL, V. *Pedagogicko-psychologická diagnostika žáka*. Praha: SPN, 1989.
- JANÍK, T. a kol. *Kvalita (ve) vzdělávání: obsahově zaměřený přístup ke zkoumání a zlepšování výuky*. Brno: MU, 2013.
- JANIŠ, K., LOUDOVÁ, I. *Vybraná témata z teorie výchovy (studijní opora)*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2011.
- JANOŠOVÁ, P. a kol. *Psychologie školní šikany*. Praha: Grada, 2016.
- KALHOUS, Z., OBST, O. *Školní didaktika*. Praha: Portál, 2006.
- KNOTOVÁ D. a kol. *Školní poradenství*. Praha: Grada, 2014.
- KOLÁŘ, M. *Odborník na řešení školní šikany a kyberšikany první úrovně*. NIDV, 2013.
- KOLÁŘ, Z. a R. ŠIKULOVÁ. *Vyučování jako dialog*. Praha: Grada, 2007.
- KOPŘIVA, P., J: NOVÁČKOVÁ a kol. *Respektovat a být respektován*. Chvalčov: Spirála, 2012.
- KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*. Praha: Portál, 2016.
- KORTHAGEN, F. et al. *Didaktika realistického vzdělávání učitelů*. Brno: Paido, 2011.
- KREJČOVÁ, L. *Psychologické aspekty vzdělávání dospívajících*. Praha: Grada, 2011.
- KREJČOVÁ, V. (ed.) *Aktuální témata výchovy a vzdělávání ve škole*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2005.
- KYRIACOU, Ch. *Klíčové dovednosti učitele*. Praha: Portál, 1996.
- LENCZ, L. a kol., O. *Etická výchova, metodický portál 2*. Praha: Luxpress 2005.
- MAŇÁK, J., ŠVEC, V. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003.
- MAREŠ, J., KŘIVOHLAVÝ, J. *Komunikace ve škole*. Brno: CDVU MU, 1995.
- MERTIN, V., L. KREJČOVÁ a kol. *Metody a postupy poznávání žáků. Pedagogická diagnostika*. Praha: Wolters Kluwer, 2016.
- MOREE, D. *Než začneme s multikulturální výchovou: od skupinových konceptů k osobnostnímu přístupu*. Iva Janská (ed.). Praha: Člověk v tísní, 2008. Dostupný z: http://www.varianty.cz/download/pdf/pdfs_70.pdf
- MEŠKOVÁ, M. *Motivace žáků efektivní komunikací*. Praha: Portál, 2012.
- MOREE, D. *Czechkid: Metodické náměty pro pedagogy*. Praha: FHS UK, 2009. Dostupné z: www.czechkid.cz
- MŠMT. *Společné vzdělávání*. [online]. 2013-2017. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/spolecne-vzdelavani-1>
- NOVÁKOVÁ, M. a kol. *Učíme etickou výchovu*. Praha: Etické fórum ČR, 2006.
- PASCH, M. *Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině*. Praha: Portál, 1999.
- PETTY, G. *Moderní vyučování*. Praha: Portál, 1996.
- PÍŠOVÁ, M. et al. *Mentoring v učitelství*. Praha: Univerzita Karlova, 2011.
- PRŮCHA, J. *Alternativní školy a inovace ve vzdělávání*. Praha: Portál, 2001.
- PRŮCHA, J. *Multikulturální výchova*. Praha: VŠO, 2006.
- SLAVÍK, J. *Hodnocení v současné škole*. Praha: Portál, 1999.

SOBOTKOVÁ, N. V. a kol. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada, 2014.

SPILKOVÁ, V. a kol. *Současné proměny vzdělávání učitelů*. Brno: Paido, 2004.

STARÝ, K., LAUFKOVÁ, K. A KOL. *Formativní hodnocení ve výuce*. Praha: Portál, 2016.

SVATOŠ, T. *Kapitoly ze sociální a pedagogické komunikace*. Hradec Králové: Gaudeamus 2009.

SVATOŠ, T. *Studentské portfolio jako zdroj poznání postojů začínajících studentů učitelství*. Pedagogika, LVI, 2006.

ŠEĐOVÁ, K. ŠVARÍČEK, R., ŠALAMOUNOVÁ, Z. *Komunikace ve školní třídě*. Praha: Portál 2012.

ŠIMONÍK, O. *Začínající učitel*. Brno: Paido, 1994.

ŠIMONÍK, O. *Úvod do didaktiky základní školy*. Brno: MSD, 2005.

ŠIŠKOVÁ, T. *Výchova k toleranci a proti rasismu: [multikulturní výchova v praxi]*. Praha: Portál, 2008.

ŠNÝDROVÁ, I. *Psychodiagnostika*. Praha: Grada, 2008.

ŠVARCOVÁ, E. *Vybrané kapitoly z etopedie a sociální patologie*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2009.

VACEK, P. *Morální vývoj v psychologických a pedagogických souvislostech*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2000, 2002.

VACEK, P. *Průhledy do psychologie morálky*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2005.

VALIŠOVÁ, A. *Jak získat, udržet a neztrácet autoritu*. Praha: Grada, 2008.

VALIŠOVÁ, A., KASÍKOVÁ, H. *Pedagogika pro učitele*. Praha: Grada, 2011.

Rámcové vzdělávací programy

VRABCOVÁ, D., LOUDOVÁ, I., ŠTINDL, P. *Průvodce pro studentky a studenty v programech se zaměřením na vzdělávání a učitelství pro 2. stupeň základních škol a pro střední školy*. Hradec Králové: PdF, 2021. Dostupné: <https://www.uhk.cz/file/ecee/pedagogicka-fakulta/pdf/pracoviste-fakulty/katedra-pedagogiky-a-psychologie/pruvodce-pro-prvaka-uhk-2021.pdf>

WILIAM, D., LEAHYOVÁ, S. *Praktické techniky pro základní a střední školy*. Zavádění formativního hodnocení. Praha: Edulab, 2018.

Literatura z psychologie

BRAUN, R., D. MARKOVÁ a J. NOVÁČKOVÁ. *Praktikum školní psychologie*. Praha: Portál, 2014.

CANGELOSI, J. S. *Strategie řízení třídy: jak získat a udržet spolupráci žáků při výuce*. Vyd. 5. Přeložil Milan KOLDINSKÝ. Praha: Portál, 2009.

ČÁP, J. *Psychologie výchovy a vyučování: teorie a praxe*. Praha: UK, 1997.

FOTANA, D. *Psychologie ve školní praxi*. Praha: Portál, 1997.

HOLEČEK, V. *Psychologie v učitelské praxi*. Praha: Grada, 2014.

HRABAL, V. a V. HRABAL ml. *Diagnostika*. Praha: Karolinum, 2004.

HRABAL, V. a I. PAVELKOVÁ. *Jaký jsem učitel*. Praha: Portál, 2010.

JEDLIČKA, R., J. KOŤA a J. SLAVÍK. *Pedagogická psychologie pro učitele: psychologie ve výchově a vzdělávání*. Praha: Grada, 2018.

JUKLOVÁ, K. *Efektivní studijní strategie*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014.

JUKLOVÁ, K. a R. SKORUNKOVÁ. *Základy psychopatologie*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007.

KNOTOVÁ, D. *Školní poradenství*. Praha: Grada, 2014.

LAŠEK, J. *Sociálně psychologické klima školních tříd a školy*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2002.

MAREŠ, J. *Pedagogická psychologie*. Praha: Portál, 2013.

MAREŠ, J. *Styly učení žáků a studentů*. Praha: Portál, 1998.

MERTIN, V. a L. KREJČOVÁ. *Metody a postupy poznávání žáka: pedagogická diagnostika*. 2., doplněné a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016.

MĚŠKOVÁ, M. *Motivace žáků efektivní komunikací: [praktická příručka pro učitele]*. Praha: Portál, 2012.

MUDRÁK, J. *Nadané děti a jejich rozvoj*. Praha: Grada, 2015.

NOVÁČKOVÁ, J. *Mýty ve vzdělávání*. Praha: Spirála, 2010.

PETTY, G. *Moderní vyučování*. Praha: Portál, 2013.

PEŠEK, R. a J. PRAŠKO. *Syndrom vyhoření: jak se prací a pomáháním druhým nezničit: pohledem kognitivně behaviorální terapie*. V Praze: Pasparta, 2016.

PRŮCHA, J. *Psychologie učení: teoretické a výzkumné poznatky pro edukační praxi*. Praha: Grada, 2020.

SLAVÍK, J. *Hodnocení v současné škole: východiska a nové metody pro praxi*. Praha: Portál, 1999.

- SMETÁČKOVÁ, I., S. ŠTECH a kol. *Učitelské vyhoření*. Praha: portál, 2020.
- SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012.
- SVOBODA, M., D. KREJČÍROVÁ a M. VÁGNEROVÁ. *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*. Vydání třetí. Praha: Portál, 2015.
- STARÝ, K. a V. LAUFKOVÁ. *Formativní hodnocení ve výuce*. Praha: Portál, 2016.
- STERNBERG, R. J. *Kognitivní psychologie*. Praha: Portál, 2002.
- ŠEĐOVÁ, K., R. ŠVARÍČEK a Z. ŠALAMOUNOVÁ. *Komunikace ve školní třídě*. Praha: Portál, 2012.
- ŠNÝDROVÁ, I. *Psychodiagnostika*. Praha: Grada, 2008.
- VACEK, P. *Morální vývoj v psychologických a pedagogických souvislostech*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2000.
- VACEK, P. *Pedagogická psychologie*. Hradec králové: Gaudeamus, 2017.
- VACEK, P. *Psychologie morálky a výchova charakteru žáků*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013.
- VACEK, P. *Rozvoj morálního vědomí žáků*. Metodické náměty k realizaci průřezových témat. Praha: Portál, 2008.
- VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2001.
- VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vydání druhé, doplněné a přepracované. Praha: Karolinum, 2012.